

Czapla biała - *Ardea alba* Linnaeus, 1758

Status gatunku: Obecnie regularnie obserwowana przez cały rok. W latach 1980 – 2020 zarejestrowano łącznie 41 595 osobników w 5 557 obserwacjach.

Środowisko: Notowana w wielu różnych siedliskach, najczęściej na stawach hodowlanych (41% stwierdzeń), na wyspach i brzegach rzek (24%), zbiornikach zaporowych (11,5%), starorzeczach (8%), rozlewiskach i łąkach (po 5%). Poza tym obserwowana nielicznie na torfowiskach, polach, jeziorach, osadnikach i odstojnikach ścieków, rowach i kanałach melioracyjnych, żwirowniach i kopalniach piachu czy składowiskach popiołów. Przelotne ptaki widziano nad lasami, sadami, a nawet nad zabudową miejską.

Fot. Xx. Czapla biała *Ardea alba* (Fot. P. Wacławik).

Zmiany liczebności. Taczanowski (1882) uważał czaplę białą za zalatującą w końcu lata i podawał tylko jeden przypadek zastrzelenia pojedynczego osobnika w 1861 r. pod Łomżą. Również Domaniewski (1921) określał ją jako rzadki gatunek zalatujący w dorzecze Wisły. Luniak (1971) podaje dla Wisły powyżej Warszawy tylko stwierdzenie 2 ptaków 11 IX 1958 r. na piaszczystej wysepce koło Góry Kalwarii.

Rejestrowana w latach 1980 – 1981, 1983 i od 1987 r. corocznie. Do roku 1993 notowano rocznie od 1 do 10 obserwacji i między 1 a 31 osobników, osiągając najwyższe wartości stwierdzeń w 1990 r. i ptaków w 1988 r. Liczniej zaczęła się pojawiać w okresie 1994 – 2005 r., kiedy każdego roku widziano 20 – 277 osobników w 14 – 58 obserwacjach. Po raz pierwszy ponad 100 ptaków rocznie zarejestrowano w 1995 r. – 126 osobników, natomiast liczbę 200 ptaków w ciągu roku w 2005 r., uzyskując najwyższą wartość w podanym wyżej przedziale czasowym. W kolejnych latach obecna się coraz powszechniej, liczba stwierdzeń przekraczała 200 rocznie od 2007 r., natomiast od 2015 r. notowano powyżej 400 obserwacji. Rosła także ilość widzianych osobników, przekraczając 1 500 ptaków corocznie od 2007 r. i nie schodząc poniżej 2 900 osobników w latach 2015 – 2020. Najliczniej stwierdzana w 2016 r., kiedy zarejestrowano 527 obserwacji i 4 868 ptaków. Ponad 4 000 osobników widziano również w 2019 r.

Wzrost częstości spotkań oraz liczebności jest dobrze udokumentowany na regularnie monitorowanych stawach hodowlanych, np. na kompleksie w Jaktorowie (Wołowik 2015, D. i J. Gawrońscy). Na pięciu zespołach stawów położonych w Dolinie Bzury badania, prowadzone w latach 2015 – 2016 wykazały wyraźny wzrost liczby ptaków, zarówno wiosną, jak i jesienią w porównaniu do obserwacji prowadzonych w latach 1989 – 1990 (Chmielewski, Matyjasiak 2017). W rezerwacie przyrody Stawy Siedleckie po raz pierwszy widziano pojedynczego osobnika 1 VIII 1989 r. i od tego momentu pojawia się tam niemal corocznie w stale rosnącej liczebności (Goławski 2014).

Analogiczny trend zachodził w drugim siedlisku pod względem liczby stwierdzeń – w dolinach rzek. Do połowy lat 90. XX wieku to w tym środowisku była spotykana najczęściej, dotyczyło to zwłaszcza Doliny Środkowej Wisły, gdzie nastąpił wzrost liczby obserwacji i liczebności, jaki miał miejsce w całym regionie. Luniak (1971) w czasie badań prowadzonych w latach 1957 – 1965 zanotował czapłę białą tylko raz w roku 1958. W okresie regularnych badań koło Pawłowic w latach 1975–1985 spotykana bardzo nielicznie, wyłącznie w 3 sezonach i łącznej liczbie 22 ptaków (Kot *et al.* 2017). Na płockim odcinku Wisły w przedziale 1988 – 1996 r. zarejestrowana pięciokrotnie, w tym w okresie zimowym 1 osobnik 19 II 1995 r. na wysokości Wykowa i największym zgrupowaniem 11 ptaków 15 VIII 1995 r. na 642 km (Kaźmierczak 1998). W roku 2009 wykazano wyraźny wzrost liczebności. Najwyższą frekwencję osiągnęła wówczas podczas jesiennej migracji, ze szczytem liczebności w październiku, kiedy to w całym obszarze Doliny Środkowej Wisły przebywało

około 200 osobników (Dombrowski *et al.* 2017b). Podobnie podczas badań na kampinoskim odcinku Wisły w latach 2007 – 2010 liczebność rosła od połowy lipca, osiągając największe wartości we wrześniu i listopadzie (Matyjasiak *et al.* 2017). Widoczny wzrost liczebności miał miejsce także w okresie zimowania czapli białej na środkowym odcinku Wisły, między Dęblinem a Płockiem w latach 1984 – 2010 (Dombrowski *et al.* 2017a).

Regularnie stwierdzana także w innych dolinach rzecznych regionu, np. w Dolinie Pilicy jako przelotna i zimująca, czy w Dolinach Omulwi i Płodownicy w okresie wędrówek i koczowania (Czerny 2008). W Dolinie Dolnej Narwi w latach 2008 – 2009 migrowało 5 – 20 ptaków (PTOP 2011), natomiast w Obszarze Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 Doliny Przysowy i Słudwi minimum 24 osobniki w roku 2007 i 31 ptaków w roku 2011 (Boguszewski 2012). W Ostoi Kozienickiej obserwowana corocznie od roku 2005 z maksimum liczebności we wrześniu i październiku, notowana również w sezonie zimowym w grudniu i styczniu (Chmielewski, Molęda 2020).

Przyczyny zmian liczebności. Czapla biała od ponad dwóch dekad rozszerza zasięg lęgowy w Europie środkowej, co przekłada się na zwiększającą się liczbę spotkań i liczebności również na Mazowszu. Z pewnością jednym z czynników przyczyniających się do tego wzrostu jest ocieplanie się klimatu, a wcześniej zmniejszenie i ograniczenie polowań.

Wędrówki.

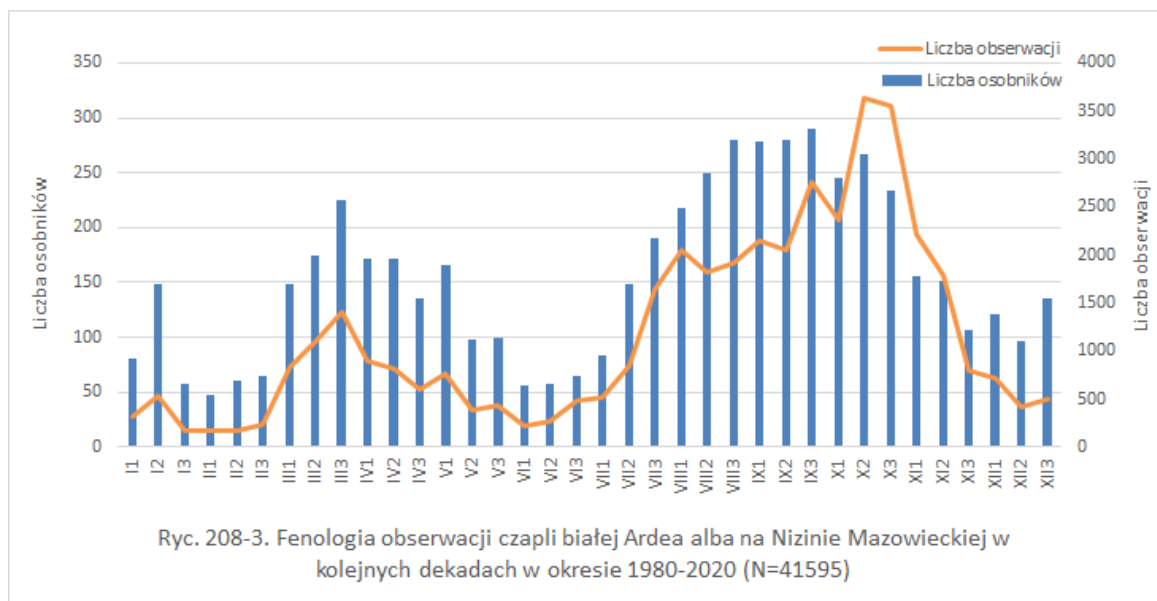
Przelot wiosenny. Ze względu na powszechne w ostatnich latach zimowanie gatunku trudno wskazać początek przelotu wiosennego. Liczba stwierdzeń i liczebność czapli białej rosła powoli od 3. dekady lutego, gwałtownie zwiększając się w marcu, w którym zarejestrowano największe stada w całym okresie wędrówki wiosennej: 97 osobników 16 III 2012 r. na stawach w Psarach (R. Włodarczyk) i 90 ptaków 1 III 2019 r. w Michałowie w Dolinie Omulwi (K. Antczak, M. Murawski). W 3. dekadzie tego miesiąca miał miejsce też szczyt przelotu wiosennego (225 obserwacji i 1 416 osobników). Widoczny był on dobrze m.in. w Dolinie Dolnego Bugu, gdzie w dniu 28 III 2015 r. stwierdzono łącznie 104 ptaki: 55 w Słopsku i 49 w Stasiopolu (E. Szczepankiewicz). Duże zgrupowania widziano również na stawach w Psarach: 21 III 2009 r. zaobserwowano tam 55 osobników (A. Kleszcz, Ł. Krajewski) oraz w Dolinie Omulwi 25 III 2018 r. w miejscowości Długie – 45 czapli białych (R. Miciałkiewicz, M. Murawski, M. Twardowski, K. Antczak) oraz 23 III 2019 r. w rejonie

wsi Surowe – 44 ptaki (M. Murawski). Następnie liczba notowanych stwierdzeń i osobników spadała, choć zdarzały się niewielkie wzrosty w 1. i 3. dekadzie maja. Wówczas pojawiały się także spore koncentracje, np. 42 ptaki widziane w dniach 20 – 21 V 2017 r. na rozlewiskach Bugu w Marianowie (E. Szczepankiewicz). Koniec migracji wiosennej jest trudny do uchwycenia ze względu na stałą obecność osobników niełęgowych i koczujących. Najrzadziej i najmniej licznie spotykana w 1. dekadzie czerwca (56 stwierdzeń i 216 ptaków).

Stadność. Średnia wielkość wiosennego stada najwyższa była w 2. i 3. dekadzie marca. Tylko wtedy wartość ta przekraczała 6 osobników. Mimo stopniowego zmniejszania w następnych okresach średniej liczebności zgrupowań, w kolejnej dekadzie zarejestrowano jedną z większych koncentracji, liczącą 80 czapli białych 2 IV 2016 r. na stawach w Psarach (M. Rejmer), natomiast dzień później zostało już tylko 51 ptaków (K. Ślusarski). Pozwoliło to na osiągnięcie poziomu ponad 5 osobników/stado w 1. dekadzie kwietnia. Uwagę zwraca także obecność 32 ptaków 13 IV 2014 r. na łąkach koło Rumoki (P. Pagórski), oraz pobyt 30 czapli białych w dniach 19 – 28 IV 2019 r. w Kopaczyskach nad Omulwią (M. Murawski, R. Adamiak R., K. Antczak). Najniższą wartość 3,8 osobnika obserwowano w 1. dekadzie czerwca.

Okres przebywania. Ptaki na ogół dynamicznie się przemieszczały, nie pozostając długo w poszczególnych miejscach regionu. Do wyjątkowych należą stwierdzenia pojedynczych czapli białych w dniach 5 V – 6 VII 2002 r. na torfowisku „Lisie Bagno” w Wesołej, dzielnicy Warszawy (M. Sielecki i in.) oraz w okresie 13 IV – 26 V 2002 r. na stawach w Psarach (T. Przybyliński, M. Mikłos, M. Faber, P. Minias, R. Włodarczyk).

Do tej pory nie odnotowano lęgów gatunku, choć zarejestrowano wypłoszonego z trzcinowiska zaniepokojonego osobnika 31 V 2009 r. na silnie zarastających stawach rybnych w miejscowości Radoryż Kościelny na Nizinie Południowopodlaskiej (A. Dombrowski, M. Sikora).

Przelot jesienny. Od połowy czerwca stopniowo rosła liczba obserwacji i liczebność. W 3. dekadzie lipca wynosiła odpowiednio 190 stwierdzeń i 1 645 ptaków. Notowano wówczas pierwsze znaczące zgrupowania, maksymalnie 79 osobników 30 VII 2013 r. na starorzeczcu Bugu w Marianowie (E. Szczepankiewicz, K. Mortka). W kolejnej dekadzie przekroczona została wartość 2 000 ptaków, z największym stadem liczącym 140 osobników widzianym na stawach w Borowie 3 VIII 2019 r. (D. Kozłowski, Ł. Matyjasiak). Druga i trzecia dekada sierpnia to dalszy wzrost liczby stwierdzeń, choć liczebność była nieco niższa. Na kontrolowanym regularnie w 2012 r. zbiorniku Domaniów w dniach 15 – 29 VIII zarejestrowano wahania między 30 (17.VIII) a 72 (28.VIII) ptaków (P. Malczyk i in.). Najwięcej obserwacji zanotowano w 3. dekadzie września (290) z maksymalnym zgrupowaniem 140 osobników na stawach w Rydwanie 30 IX 2018 r. (K. Ślusarski, M. Długosiewicz, P. Malik). Poza stawami we wrześniu największa koncentracja została zarejestrowana 12 IX 2012 r. na cofce zbiornika Domaniów i liczyła 97 ptaków (M. Łukaszewicz). Najliczniej obecna w 2. dekadzie października (3 638 osobników), z odnotowanym wówczas 12 X 2019 r. zgromadzeniem 160 ptaków na stawach w Walewicach (Ł. Matyjasiak). W listopadzie systematycznie spadała zarówno liczba stwierdzeń i liczebność, w ostatniej dekadzie miesiąca osiągając poziom 106 obserwacji i 799 osobników. W pierwszej połowie listopada zarejestrowano największe stada w regionie, które widziano na stawach w Walewicach: 2 XI 2016 r. – 310 ptaków (K. Ślusarski, M. Długosiewicz), 11 XI 2020 r. – 290 osobników (Ł. Matyjasiak) oraz 12 XI 2018 r. – 185 czapli białych (K. Ślusarski, P. Malik, D. Kozłowski, M. Długosiewicz, Ł. Matyjasiak).

Stadność. Średnia wielkość stada osiągnęła najwyższą wartość w 3. dekadzie października (ponad 15 osobników). Była zatem blisko 2,5 krotnie większa niż wiosną. Jedynie podczas tej migracji zaobserwowano koncentracje liczące ponad 100 ptaków. Odnotowano je 16 razy, z czego 14 dotyczyło stawów hodowlanych. Prawie wszystkie z nich zgrupowane były w Dolinie Bzury, w kompleksach w Walewicach, Borowie, Psarach, Okręcie i Rydwanie. Jedyna koncentracja licząca ponad 100 osobników stwierdzona na stawach hodowlanych pochodząca spoza ww. pradoliny dotyczyła obserwacji 124 ptaków 19 X 2014 r. w kompleksie w Kocku (Ł. Matyjasiak). Dla drugiego z siedlisk, w których najczęściej rejestrowano czaplę białą, czyli koryt rzecznych, największe zgrupowanie liczyło 112 osobników 12 X 2019 r. na wyspie wiślanej na wysokości Dobrzykowa pod Płockiem (M. Rejmer). Natomiast dla zbiorników zaporowych maksymalną koncentrację zanotowano 28 VIII 2011 r., kiedy podczas wylotu z noclegowiska na zbiorniku Domaniów policzono 106 czapli białych (K. Sieczak).

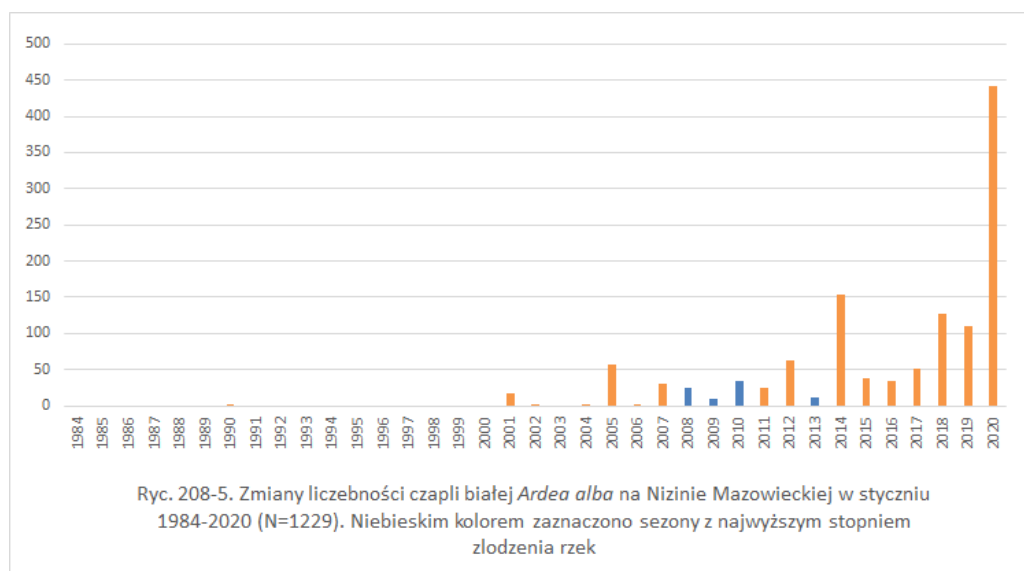
Okres przebywania. Ze względu na wzrost liczebności trudno określić dokładny czas pobytu ptaków na poszczególnych stanowiskach, w których dynamicznie zmieniała się liczba osobników. Jednym z niewielu takich przypadków jest stwierdzenie pojedynczej czapli białej w terminie 19 X – 18 XII 2015 r. na zbiorniku „Mokre Łąki” w Truskawiu (S. Matuszewski). Z kolei 10 ptaków przebywało na stawach w Walewicach w dniach 2 VII – 11 IX 2008 r. (R. Włodarczyk, P. Minias, P. Józwiak, P. Kozanecki, T. Janiszewski.).

Zimowanie. W okresie zimowym (grudzień – luty) zarejestrowano łącznie 3 252 osobników w 813 obserwacjach (średnio 4 ptaki).

Pierwsze stwierdzenie 1 osobnika przebywającego całą zimę (10 XII 1998 – 30 III 1999 r.) miało miejsca w rezerwacie przyrody Stawy Raszyńskie (J. Zawadzki). Przez wszystkie dekady zimowe notowana w regionie także w sezonie 2006/2007 i następnie corocznie od okresu zimowego 2013/2014.

W czasie akcji liczeń ptaków w dolinach rzek w połowie stycznia 1984 – 2020 r. rejestrowana w 20 sezonach (54%). Pierwszy raz obserwowana w 1990 r., gdy pojedynczy osobnik widziany był 21 I w Dolinie Pilicy w miejscowości Ulaski Gostomskie (Chmielewski 1997). Następnie stwierdzana w latach 2001 – 2002 r. i od roku 2004 corocznie. Podczas styczniowych liczeń ponad 100 ptaków obecnych było w 2014 r. i stale od 2018 r. Najliczniej zanotowana w roku 2020 – 441 osobników.

Poza liczeniami styczniowymi w okresie zimowym widziana także w latach 1993, 1995, 1998 – 2000, tak więc w sumie od 1984 r. zimą występowała w 67% sezonów.

Najwięcej czapli białych zarejestrowano w 1. dekadzie grudnia (724 w 121 obserwacjach i średnią wielkością stada 5,9) z koncentracjami liczącymi 60 ptaków 4 XII 2008 r. na stawie Rydwan (S. Lewandowski) i 43 osobników 1 XII 2019 r. w rezerwacie przyrody Stawy Siedleckie (A. Goławski). Następnie liczebność spadała z niewielkim wzrostem w ostatniej dekadzie grudnia, w której wykazano największe stado w całym okresie zimowym w regionie, liczącą 64 ptaki 26 XII 2019 r. na stawach w Orońsku (P. Malczyk). Kolejny bardzo wyraźny wzrost miał miejsce w 2. dekadzie stycznia (149 stwierdzeń i 535 osobników), kiedy

to najliczniejsze zgrupowania bytowały w dolinach rzek, np. 52 ptaki 16 I 2005 r. na Wiśle na wysokości miejscowości Łoje (J. Słupek), czy łącznie 48 czapli białych 11 I 2014 r. w Dolinie Zagożdżonki (M. Molęda). Później liczba obserwacji i osobników przez trzy następne dekady była względnie stabilna (47 – 60 stwierdzeń i 169 – 177 ptaków) z najwyższą koncentracją wynoszącą 49 osobników 5 II 2020 r. na stawach w Jaktorowie (J. Gawroński). Zimowanie obserwowano również w dolinach małych rzek, np. Zwolenki (Chołuj 2014).

W ostatniej dekadzie lutego zaznaczył się, wskazany wyżej, wzrost liczebności, związany z początkiem wiosennej wędrówki.

Marcin Rejmer

Streszczenie. Obecna przez cały rok, najliczniej stwierdzana podczas migracji jesiennej. Notująca stały wzrost liczebność, ostatnio zwłaszcza w okresie zimowania. W latach 1980 – 2020 zarejestrowano łącznie 41 595 osobników w 5 557 spotkaniach.

Literatura

Boguszewski P. 2012. Awifauna OSOP Dolina Przysowy i Słudwii, Warszawa.

Chmielewski S. 1997. Przeloty i zimowanie ptaków na dolnej Pilicy. Kulon. 2.

Chmielewski S., Matyjasiak Ł. 2017. Migracja ptaków wodno – błotnych na stawach rybnych w Dolinie Bzury. Kulon 22.

Chmielewski S., Molęda M. 2020. Czapla biała *Ardea alba*. W: Chmielewski S., Łukaszewicz M., Tabor J., Kuropieska R., Kurowski M., Molęda M., Szafranski A., Iwańczuk C., Miłkowski M., Kurys C. Ptaki Puszczy Kozienickiej i terenów przyległych. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań – Pionki.

Chołuj P.(red.) 2014. Zwolenka Ostatnia dzika rzeka południowego Mazowsza, Pionki.

Czerny M. 2008. Inwentaryzacja populacji gatunków ptaków dla ochrony których został wyznaczony obszar Natura 2000 PLB140003 Dolina Pilicy. Kraków.

Czerny M. 2008. Inwentaryzacja populacji gatunków ptaków dla ochrony których został wyznaczony obszar Natura 2000 PLB140005 Doliny Omulwi i Płodownicy. Kraków.

Domaniewski J. 1921. Fauna ornitologiczna dorzecza Wisły i jej stosunek do fauny większych rzek sąsiednich, Monografia Wisły 5(18), Warszawa.

Dombrowski A., Keller M., Kot H., Rowiński P. 2017a. Zimowanie ptaków wodno – błotnych na Wiśle między Dęblinem a Płockiem w latach 1984 – 2010 W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki.

Dombrowski A., Kot H., Rowiński P., Błędowski W. 2017b. Występowanie ptaków wodno – błotnych w cyklu rocznym 2009 w granicach Obszaru Natura 2000 Dolina Środkowej Wisły i na terenach przyległych W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki.

Goławski A. 2014. Awifauna rezerwatu Stawy Siedleckie. [W:] M. Falkowski, K. Nowicka – Falkowska, M. Omelankiuk (red.). Bogactwo przyrodnicze rezerwatu Stawy Siedleckie. Monografia Przyrodnicza. Siedlce.

Kaźmierczak B. 1998. Ptaki województwa płockiego. Zarząd Parków Krajobrazowych Brudzeńskiego i Gostynińskiego – Włocławskiego. Płock.

Kot H., Chmielewski S., Dombrowski A., Rzępała M., Szymkiewicz M., Walankiewicz W., Głazewska E. 2017. Przeloty ptaków wodno-błotnych Non-Passeriformes oraz szponiastych Accipitriformes i sokołowych Falconiformes w okresie letniej migracji na środkowej Wiśle koło Pawłowic w latach 1975–1985 W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki.

Luniak M. 1971. Ptaki środkowego biegu Wisły, Acta Ornithologica, nr 2, Warszawa.

Matyjasiak P., Kraska R., Olszewski A., Sidelnik M. 2017. Zgrupowania ptaków wodno-błotnych kampsoskiego odcinka Wisły w różnych okresach fenologicznych w latach 2000–2010 W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki.

Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. 2011. Inwentaryzacja ornitologiczna Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 PLB140014 Dolina Dolnej Narwi, Siedlce.

Taczanowski W. 1882. Ptaki krajowe, Tom II, Kraków.

Wołowik M. 2015. Awifauna Stawów Jaktorowskich, Warszawa